

БІОГРАФІЯ МИТЦЯ ЯК ПРОСТІР ЗУСТРІЧІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПОСТАТІ АДАМА МІЦКЕВИЧА

THE ARTIST'S BIOGRAPHY AS A SPACE OF ENCOUNTER: CONTEMPORARY APPROACHES TO STUDYING THE FIGURE OF ADAM MICKIEWICZ

У статті розглянуто сучасні підходи до вивчення біографії митця на прикладі постаті Адама Міцкевича в контексті шкільної літературної освіти. Наголошено, що в умовах модернізації освітнього процесу біографія перестає виконувати суто інформаційну функцію і трансформується у багатовимірний простір емоційного, інтелектуального та культурного діалогу між учнем і текстом. Підкреслено, що переосмислення біографічного матеріалу як динамічного інтерпретаційного явища сприяє глибшому розумінню художньої творчості митця, його світоглядних позицій та історико-культурного контексту епохи.

Проаналізовано наукові підходи Б. Степанишина, Є. Пасічника, Г. Токмань, Ю. Ковбасенка, які акцентують увагу на взаємозв'язку біографії з творчістю, психологічними особливостями особистості автора, а також необхідності мінімізації фактологічного перевантаження навчального матеріалу. Виявлено проблему редукації біографічного матеріалу в сучасній шкільній практиці, що призводить до втрати його емоційного, смислового та виховного потенціалу.

Запропоновано сучасні методичні моделі вивчення біографії А. Міцкевича, зокрема урок-подорож, біографію як детективне дослідження, метод «внутрішнього голосу», візуалізацію біографічного матеріалу та акцент на екзистенційних виборах митця. Обґрунтовано доцільність використання інтерактивних та особистісно орієнтованих технологій навчання, які забезпечують активну участь учнів в освітньому процесі та сприяють розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту й дослідницьких умінь.

Окрему увагу приділено потенціалу цифрових технологій і штучного інтелекту як інструментів індивідуалізації та інтерактивізації навчання, що дозволяють моделювати навчальні ситуації, організувати діалог із текстом і митцем, а також формувати навички критичного аналізу інформації. Зроблено висновок, що біографія митця має розглядатися як живий процес співпереживання та діалогу між учнем і художнім текстом, який сприяє формуванню культурної компетентності, ціннісних орієнтацій та здатності до глибокої інтерпретації літературного твору.

Ключові слова: Адам Міцкевич, біографія митця, сучасний урок літератури, методика навчання, простір зустрічі, інтерпретація, інтерактивні технології, штучний

інтелект, культурна компетентність, екзистенційний підхід.

The article examines contemporary approaches to studying an artist's biography using the example of Adam Mickiewicz in the context of school literary education. It emphasizes that, under the conditions of modern educational transformation, biography no longer serves a purely informational function but evolves into a multidimensional space of emotional, intellectual, and cultural dialogue between the student and the text. It is highlighted that reinterpreting biographical material as a dynamic interpretative phenomenon contributes to a deeper understanding of the writer's artistic work, worldview, and the historical and cultural context of his era.

The study analyzes the scholarly approaches of B. Stepanyshyn, E. Pasichnyk, H. Tokman, and Y. Kovbasenko, who emphasize the interconnection between biography and artistic creativity, the psychological dimension of the author's personality, and the necessity of minimizing factual overload in educational content. The problem of reducing biographical material in contemporary school practice is identified, which leads to the loss of its emotional, semantic, and educational potential.

Contemporary methodological models for studying A. Mickiewicz's biography are proposed, including the lesson-travel format, biography as a detective investigation, the "inner voice" method, visualization of biographical material, and an emphasis on the writer's existential choices. The feasibility of using interactive and learner-centered teaching technologies is substantiated, as they ensure active student participation in the educational process and foster the development of critical thinking, emotional intelligence, and research skills.

Special attention is given to the potential of digital technologies and artificial intelligence as tools for individualization and interactivity in learning. These technologies enable the modeling of educational situations, the organization of dialogue with the text and the author, and the development of critical information analysis skills. It is concluded that an artist's biography should be viewed as a living process of empathy and dialogue between the student and the literary text, contributing to the formation of cultural competence, value orientations, and the ability to deeply interpret literary works.

Key words: Adam Mickiewicz, artist's biography, modern literature lesson, teaching methodology, space of encounter, interpretation, interactive technologies, artificial intelligence, cultural competence, existential approach.

УДК 378.147.091.313:004

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/94.12>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Манько Р.М.,

orcid.org/0000-0003-1004-9441

ст. викладач кафедри зарубіжної літератури та полоністики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Лазірко Н.О.,

orcid.org/0000-0001-8043-3946

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної літератури та полоністики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Кобилінська В.В.,

orcid.org/0009-0008-2863-0018

ст. викладач кафедри зарубіжної літератури та полоністики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне інформаційне суспільство змінює не лише темп життя, а й саму логіку освіти. Від учня сьогодні очікується значно більше, ніж відтворення знань. Важливими стають уміння мислити критично, приймати

самостійні рішення, чути іншу думку і водночас зберігати власну позицію. Саме тому такі якості, як активність, творчість, самостійність і здатність до адаптації, поступово перетворюються на основу сучасної освітньої культури.

У Концепції Нової української школи наголошено: «У процесі навчання будуть

використовуватися методи, які вчать робити самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, враховують індивідуальність учня» [3].

Водночас Закон України «Про освіту» закріплює важливу ідею свободи педагогічної діяльності, відкриваючи простір для вибору методів, змісту і форм навчання [5].

Проте освітня реальність не завжди повністю відповідає цим засадам. У практиці викладання літератури ще досить часто зберігається традиція, коли біографія письменника подається як перелік фактів, дат і подій. Такий підхід, хоч і зручний, але надто поверховий: він не залишає місця для емоції, для осмислення, для живого контакту з особистістю митця. У результаті учень знає, але не відчуває; відтворює, але не розуміє.

Сучасний урок літератури поступово відходить від такої моделі. Його сутність уже не зводиться до передачі інформації. Він перетворюється на простір зустрічі – зустрічі з текстом, з епохою і, найголовніше, з людиною, яка цей текст створила.

І саме тут постає просте, але дуже глибоке запитання: як розповісти про письменника так, щоб він перестав бути лише сторінкою підручника? Як зробити так, щоб учень не заучував біографію, а ніби проживав її разом із митцем, відчуваючи його сумніви, вибори, внутрішні рухи душі?

У цьому контексті біографія перестає бути вступом чи другорядним матеріалом. Вона набуває зовсім іншого статусу – стає серцем творчості, її внутрішнім пульсом. Адже саме біографічний контекст дозволяє зрозуміти не лише текст, а й ті глибинні причини, які зробили його саме таким.

Проте в шкільній практиці біографія нерідко втрачає цю глибину, перетворюючись на коротку довідку. Зникає емоційний вимір, стирається особистість автора, і постать митця розчиняється у загальному переліку імен та дат.

Саме тому сьогодні так важливо змінити оптику її сприйняття. Біографія має бути не просто інформацією, а досвідом співпереживання. Вона може стати спробою спільного мислення, діалогу через час, у якому учень не лише дізнається, а й відчуває, не лише аналізує, а й проживає.

І особливо виразно ця потреба відкривається тоді, коли йдеться про постать Адама Міцкевича – митця, у якому біографія і творчість зливаються в єдиний духовний простір, що продовжує звучати й сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика вивчення біографії митця має ґрунтовну наукову базу. Дослідники наголошують на необхідності поєднання життєпису з творчістю, епохою та внутрішнім світом автора.

Борис Степанишин підкреслює, що зрілий читач здатен «вичитати» особистість автора

з тексту, однак школяреві потрібен провідник – учитель, який допоможе побачити за рядками живу людину [6].

Євген Пасічник акцентує на системності та цілеспрямованості у викладанні біографії [4], а Ганна Токмань [7] вводить важливі категорії психологізму та екзистенційності, що фактично наближають методику до сучасної гуманітарної парадигми.

Юрій Ковбасенко наголошує на оптимальному мінімумі біографічних відомостей [2].

Водночас аналіз наукових джерел показує: попри чітко сформульовані принципи, бракує конкретних моделей уроку, які б відповідали мисленню сучасного учня – візуальному, інтерактивному, емоційно залученому.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішеним залишається питання: як зробити біографію не лише зрозумілою, а й пережитою? Як уникнути шаблонності («народився – навчався – написав – помер») і натомість створити ефект присутності?

Потребує також осмислення проблема відбору матеріалу: що залишити, а що відсіяти, щоб не перевантажити учня, але й не спростити образ митця.

Метою статті є осмислення та апробація сучасних, емоційно й інтелектуально насичених підходів до вивчення біографії Адама Міцкевича в школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Біографія митця – це завжди більше, ніж історія життя. Це історія його вибору, історія його сумнівів, історія його внутрішньої боротьби. Це тиха розмова крізь століття, коли слово, написане колись, раптом починає звучати тут і тепер.

Біографія митця є своєрідною психологічною та естетичною підготовкою до сприйняття його творчості [2; 4; 6; 7]. Вона не просто відкриває двері до тексту – вона вчить відчувати його ритм, чути підтекст, розпізнавати біль і радість, заховані між рядками.

Адам Міцкевич – великий національний співець польського народу. Не буде перебільшенням стверджувати, що Міцкевич для поляків більше, ніж поет.

Життєва доля митця – складна і водночас символічна. І, можливо, саме в цьому – ключ до його розуміння: поет – це не професія. Це спосіб бути у світі.

Особливу вагу має вплив митця на український культурний простір. Як підкреслював Іван Франко: «...вплив Міцкевича в українській літературі не тільки не можна вважати зараз закінченим, але й навпаки... розвинується в усій повноті ті здорові зерна, які геній польського пророка посіяв...» [8].

Вивчення біографії повинно допомогти учням не лише знати, а й розуміти. Не лише розуміти – а й відчувати.

Як слушно зазначає Борис Степанишин, «висококваліфікований вдумливий читач може пізнати особистість письменника... з самих його творів» [6, с. 179]. Але шлях до такого читача починається зі школи – з першого дотику до живого слова.

Євген Пасічник наголошує: вивчення біографії має здійснюватися «в нерозривному зв'язку з творчістю та епохою» [4, с. 188]. Інакше вона розпадається на факти, втрачаючи сенс.

Ганна Токмань розширює цю думку, підкреслюючи, що в центрі уваги має бути людина – з її внутрішнім світом, переживаннями, виборами. Вона наголошує на необхідності психологізму та екзистенційності, адже «важливо показати, як рухалася думка митця, чим боліла його душа» [7, с. 192]. За таких умов біографія перестає бути текстом. Вона стає переживанням.

У сучасному класі недостатньо просто розповісти. Потрібно створити ситуацію зустрічі.

Урок-подорож «Європа Міцкевича» – це не просто маршрут, а своєрідна карта внутрішніх станів митця. Учні рухаються від точки до точки, і разом із поетом переживають його життєвий і духовний шлях: Вільно – як простір юності, віри й перших мрій; Крим – як відкриття світу, подив і відчуття свободи; Париж – як час вигнання, внутрішньої тиші, туги, але водночас і духовної зрілості.

Такий підхід реалізує принцип історизму, про який пише Г. Токмань, підкреслюючи, що «письменник постає як людина своєї епохи, що веде з нею діалог» [7, с. 218].

Біографія як детектив. Життя митця завжди приховує елемент загадки, який природно активізує пізнавальний інтерес учнів. Чому він обрав саме цей шлях? Чому не повернувся до звичного? Що виявилось важливішим – свобода чи спокій, обов'язок чи внутрішній поклик?

Учні в такій моделі навчання отримують своєрідні «свідчення»: уривки листів, спогади сучасників, документальні факти, які поступово складаються у цілісну картину життя особистості. Сам процес наближається до дослідження, де кожна деталь набуває значення доказу.

О. Демчук наголошує, що такі організаційні форми, як «лекція-дослідження» та «урок-інтерв'ю», сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти [1, с. 3]. У результаті урок перестає бути простим передаванням інформації й перетворюється на процес відкриття – живий, пошуковий і емоційно залучений.

Метод «внутрішнього голосу». «Поменше дат... а побільше епізодів, що звертаються до почуттів учнів» – наголошує Борис Степанишин [6, с. 182].

Саме тому варто запропонувати учням написати: щоденник Міцкевича; лист до батьківщини; внутрішній монолог вигнанця.

І раптом між рядками з'являється справжній голос.

Візуалізація як спосіб мислення. Сучасний учень бачить світ образами.

Створення «цифрової біографії» – колажів, сторінок, візуальних історій – дозволяє поєднати минуле і сучасність.

Євген Пасічник підкреслює необхідність «конкретних завдань, що впливають з особливостей життя митця» [4, с. 221]. І саме такі завдання роблять навчання осмисленим.

Біографія як вибір. Найсильніші моменти – це моменти рішення. Залишитися чи піти? Мовчати чи говорити? Повернутися чи залишитися в еміграції?

Ганна Токмань пропонує розглядати життя митця як низку екзистенційних виборів. [7].

І в цей момент учень уже не просто слухач. Він співрозмовник.

Методично центральним залишається слово вчителя.

Це слово має бути не тільки точним – а й живим.

Як зазначається Євген Пасічник, це «монологічний виклад матеріалу з застосуванням ораторських прийомів» [4, 199]. Але за цим визначенням – значно більше: інтонація, пауза, погляд, тиша між словами.

Учитель не просто говорить – він створює атмосферу. І, зрештою, біографія – це не про минуле. Це про теперішнє. Про те, як одна людина колись зробила свій вибір – і цим вибором озвалася в нашому сьогоденні.

Таким чином, біографія митця має постати перед учнями як історія живої людини – з її сумнівами, виборами, пошуками і перемогами.

Вивчення біографії за допомогою штучного інтелекту. Сучасний освітній простір відкриває нові можливості для осмислення життя митця – зокрема через використання інструментів штучного інтелекту. Важливо не підмінити ними мислення учнів, а навпаки – підсилити його.

ШІ дозволяє зробити біографію інтерактивною, діалогічною, «живою».

Діалог з митцем. Учні можуть створювати уявні діалоги з Міцкевичем, використовуючи ШІ як співрозмовника. Завдання: поставити 5–7 запитань «поетові» і проаналізувати отримані відповіді.

Це реалізує принцип екзистенційного діалогу, про який пише Ганна Токмань: учень ніби вступає в розмову з митцем через час.

Генерація альтернативних біографій. Учня пропонується змоделювати: «Що було б, якби Міцкевич повернувся на батьківщину?» або «Як змінилася б його творчість без вигнання?»

Таке завдання розвиває критичне мислення і дозволяє глибше зрозуміти значення історичних обставин.

Аналіз стилю мислення митця. За допомогою ШІ можна порівнювати тексти: листи, поезії, висловлювання.

Учні визначають: які теми повторюються; які емоції домінують; як змінюється тональність у різні періоди життя.

Це допомагає побачити внутрішню еволюцію особистості.

Створення «цифрового двійника» біографії. Учні можуть створити інтерактивну біографію у вигляді сценарію, де ШІ допомагає структурувати події, формулювати тексти, добирати цитати.

Євген Пасічник наголошує на необхідності чітких завдань – і саме тут ШІ стає інструментом їх реалізації.

Критичне читання відповідей ШІ. Особливо важливим є завдання перевірки інформації.

Учні отримують текст, згенерований ШІ, і мають: знайти неточності; перевірити факти; зіставити з підручником або науковими джерелами.

Це формує інформаційну грамотність і відповідальність за знання. Штучний інтелект у цьому процесі – не заміна вчителя і не готова відповідь. Це інструмент, і, як будь-який інструмент, він працює лише тоді, коли є думка. А думка народжується там, де є запитання. І, можливо, найважливіше запитання, яке варто поставити після вивчення біографії Міцкевича: – А який вибір зробив би я?

Висновки. Біографія митця у сучасному курсі літератури має розглядатися не як допоміжний або ілюстративний матеріал, а як повноцінна складова художнього світу автора, що формує глибше розуміння його творчості. Перехід від фактологічного викладу до інтерпретаційного та особистісно орієнтованого підходу дозволяє переосмислити роль біографії як простору смислотворення, у якому поєднуються історичний контекст, внутрішній світ митця та читацьке сприйняття.

Ефективність вивчення життєпису Адама Міцкевича значною мірою залежить від застосування сучасних методичних стратегій, що забезпечують емоційне залучення учнів, активізацію їхнього мислення та розвиток здатності до інтерпретації. Інтерактивні форми роботи, зокрема урок-подорож, рольові та проблемні завдання, метод «внутрішнього голосу», візуалізація біографічного матеріалу, сприяють формуванню ефекту присутності та особистісного переживання історії митця.

Важливим результатом є усвідомлення того, що біографія не може бути зведена до набору дат і фактів. Вона постає як історія вибору,

духовного становлення та екзистенційного пошуку особистості. Саме через такі смислові акценти постать Адама Міцкевича набуває для учнів не лише історико-літературного, а й загальнокультурного значення, стає зрозумілою та емоційно близькою.

Окрему увагу слід приділити інтеграції цифрових технологій та інструментів штучного інтелекту в освітній процес. Їх використання не замінює роль учителя, а розширює можливості навчання, створюючи умови для дослідницької діяльності, моделювання ситуацій діалогу з митцем та розвитку критичного мислення. Водночас важливо зберігати баланс між технологічними засобами та живим педагогічним словом, яке залишається ключовим у формуванні ціннісного ставлення до літератури.

Отже, оновлення методики вивчення біографії митця передбачає синтез традиційних гуманітарних підходів і сучасних освітніх технологій. Такий підхід сприяє формуванню в учнів цілісного уявлення про особистість автора, розвитку емоційного інтелекту, культурної компетентності та здатності до глибокого читання художнього тексту. Таким чином постать Адама Міцкевича постає не як статичний образ із підручника, а як жива, багатомірною особистість, яка продовжує впливати на сучасний культурний простір.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Демчук О. Життєпис письменника: конспекти нестандартних уроків. Київ : Педагогічна преса, 2002. 192 с.
2. Ковбасенко Ю. Біографія письменника і викладання літератури. URL: <https://studfile.net/preview/9184837/> (дата звернення: 16.04.2026).
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 16.04.2026).
4. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Київ : Ленвіт, 2000. 384 с.
5. Про освіту : Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 16.04.2026).
6. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі. Київ : РВЦ «Проза», 1995. 256 с.
7. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенційно-діалогічна концепція. Київ : Міленіум, 2002. 320 с.
8. Франко І. Адам Міцкевич в українській літературі. Львів, 1885. URL: <http://www.i-franko.name/uk/HistLit/1885/AdamMickeychVUkrLiterat.htm> (дата звернення: 16.04.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026